

Brzozowski, Stanisław

"Włodzimierz Adolf Wolniewicz, pionier postępu rolniczego w Wielkim Księstwie Poznańskim", Apolonia Głowacka, "Studia i materiały z dziejów nauki polskiej", seria B: "Historia nauk biologicznych i medycznych", zeszyt 3, Warszawa 1960 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 6/2, 328-329

1961

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rozwój literatury leśnej w tym okresie jest wynikiem działalności pracowników nauki związanych z wyższymi uczelniami i Instytutem Badawczym Lasów Państwowych. Wiele miejsca zajmuje w pracy omówienie dorobku wybitnych przedstawicieli nauk leśnych: W. Jedlińskiego, J. Grochowskiego, W. Niedziałkowskiego, J. Miklaszewskiego i M. Sokołowskiego związanych z uczelnią warszawską, mniej szczegółowo natomiast przedstawiona jest działalność ośrodka poznańskiego, lwowskiego i krakowskiego.

Zgodnie z zainteresowaniami autora szczególnie dokładnie opracowane jest zagadnienie badań nad historią lasów i gospodarki leśnej. Niezależnie od specjalnego rozdziału poświęconego piśmiennictwu z tego zakresu temat ten jest uwzględniony szeroko i w innych częściach pracy.

Bardzo jasno została podkreślona rola, jaką w wieku XIX i początku XX w. kolejno odegrała literatura leśna zaboru rosyjskiego i następnie austriackiego; a w okresie niepodległości — ośrodek naukowy warszawski i w części poznański.

Do artykułu załączony jest obszerny 1245 pozycji liczący, spis dzieł określony przez autora nazwą *Literatura*. To cenne zestawienie zostało podzielone na cztery części; ocena jego kompletności — ze względu na zastosowaną selekcję — jest w tych krótkich uwagach niemożliwa. Należy jednak podkreślić, że uwzględnienie w dużej mierze zawartości czasopism leśnych i rolniczych stawia zestawienie w rzędzie wartościowych spisów bibliograficznych. Pewne zastrzeżenia budzi niekompletność części opisów, lecz nie pomniejsza to wartości zestawienia.

Praca daje w ogólnym zarysie obraz naszego piśmiennictwa leśnego, uwzględnia w szerokim zakresie literaturę historyczną oraz zawartość czasopisma. W pewnym stopniu stanowić ona może wzór tego typu opracowań.

Zdzisław Kosiek

Apolonia Głowacka, *Włodzimierz Adolf Wolniewicz, pionier postępu rolniczego w Wielkim Księstwie Poznańskim*, s. 141—273¹.

Naukowe rolnictwo w Polsce poprzedziło w XIX w. przełamywanie konserwatywności w teorii i praktyce ziemiańskiej przez wybitne, duchem postępu owiane jednostki. Ruch ten zrodził się w kołach światlejszej szlachty, która w warunkach politycznej niewoli miała ambicje dalszego przewodzenia narodowi w walce czy pracy pokojowej. W pierwszej połowie XIX w. zjawisko to zaznaczyło się w Kongresówce i w Poznaniu, Galicja bowiem w okowach systemu Metternicha dziesiątkami lat czekała na uwzględnienie najoczywistszych i najumiarkowaniej wyrażanych postulatów. Niestety, sam proces unowocześniania polskiej produkcji rolnej w teorii i praktyce jest dotąd prawie zupełnie nieznanymi i tylko ogólnikowo wiązany z kilkoma postaciami, jak gen. Chłapowski, Gutakowski, Garbiński. Wymaga więc on jeszcze wielu badań szczegółowych.

Trzeba stwierdzić, że praca dr Apolonii Głowackiej wypełnia w dużym stopniu tę lukę odnośnie Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Wpłynęła na to postać bohatera — Włodzimierza Wolniewicza — prezesa Centralnego Towarzystwa Gospodarskiego, redaktora czołowego periodyku rolniczego *Wielkopolski „Ziemianina”*, uczestnika powstań 1830 i 1863 r., ziemianina-demokraty, wszechstronnego publicyisty i działacza społecznego, który swą działalnością wypełnia na omawianym odcinku lata 1830—1884. Od współczesnych sobie odbijał Wolniewicz gruntowniejszym przy-

¹ Por. przypisy przy tytule poprzedniej recenzji (przyp. red.).

gotowaniem naukowym (przyrodniczym, chemicznym i rolniczym), szerokością i samodzielnością obserwacji, pasją nowatorską, przykładem życia pełnego ofiarności, patriotyzmu, romantyzmu i ruchliwości, wzlotów i upadków.

Autorka, wobec zniszczenia jedynych poważniejszych do tej postaci archiwaliów, musiała z trudem wyluskiwać prawdę o Wolniewiczu z rozsianej w archiwach wielkopolskich i śląskich korespondencji, z drobnych nierzaz wzmianek prasowych, z bardzo obfitej twórczości publicystycznej. Z tych mozolnych badań wyłania się nie tylko ciekawa i nieznaną postać czołowego „agromana” Wielkopolski — bo mimo całego jego entuzjazmu dla wiedzy rolniczej trudno go traktować jako rolnika naukowego — ale zarazem interesujące ogólniejsze tło organizacji, praktyki i teorii rolnictwa wielkopolskiego w połowie XIX w.

Monografia składa się — nie licząc krótkiego wstępu i zakończenia — z czterech większych rozdziałów. Pierwszy dotyczy stanu rolnictwa wielkopolskiego przed rokiem 1840. W sposób zwięzły, a plastyczny odmalowuje tu autorka wysiłki dążące do wyrwania tej dzielnicy z dotychczasowego marazmu. Rozdział następny daje pełny życiorys Wolniewicza — jego młodość, pracę niepodległościową, działalność redaktorską, działalność w organizacjach rolniczych, ostatnie lata życia. Rozdział trzeci analizuje wszechstronną działalność pisarską Wolniewicza. Na 215 jego prac 78, przede wszystkim młodzieńczych, nie dotyczyło rolnictwa (a głównie historii kultury), reszta jednak popularyzuje wiedzę rolniczą (133 prace, najwięcej z agronomii społecznej, potem w kolejności: z uprawy roli i roślin, doświadczałnictwa, ekonomii rolnej, mechanizacji, hodowli zwierząt, melioracji, nawet — rzecz wyjątkowa w tym czasie — z ekonomii gospodarstw chłopskich), a 4 prace omawiają naukowe podstawy wiedzy rolniczej (stosunek nauk przyrodniczych do rolnictwa) i wysuwają projekty utworzenia rolniczych instytucji badawczych. Dla historyków rolnictwa — nie ujmując nic rozdziałom poprzednim — jest to część monografii najciekawsza, szczególnie odnośnie opisów doświadczeń uprawowych, nawozowych, mechanizacji, zarządu gospodarstwami; Wolniewicz występował bowiem odważnie przeciw egoizmowi, konserwatyzmowi i zaślepieniu swojej warstwy społecznej, walczył z przeżytkami schyłkowego feudalizmu, wierzył w postęp ludzkości przez wiedzę. Ostatni krótki rozdział pracy omawia działalność gospodarczą Wolniewicza. Artykuł zamyka bibliografia prac Wolniewicza i skorowidz nazwisk.

Praca Głowackiej jest poważnym i cennym wkładem w dzieje naukowego rolnictwa polskiego z okresu przedkryształizacyjnego, ujmuje też interesująco atmosferę rodzącego się w Wielkopolsce kapitalizmu. Oczywiście wiele kwestii pozostaje do wypełnienia drogą dalszych badań, jak: wpływ teorii i praktyki rolniczej niemieckiej na podniesienie rolnicze Wielkopolski, studia Polaków na uczelniach rolniczych Niemiec, dalsze wysiłki rolnictwa wielkopolskiego nad naukowym rozwiązywaniem problemów własnej dzielnicy. Ale każdy badacz tych zagadnień będzie musiał sięgnąć po zawierającą wartościowe materiały pracę dr Głowackiej.

Stanisław Brzozowski

Kalendarz „Młodego Technika”. Nowa Księgarnia, Warszawa 1961, s. 256.

Nowowydany kalendarzyk popularnego miesięcznika „Młody Technik”, przeznaczony głównie dla młodzieży, podaje stosunkowo bogate informacje z zakresu historii techniki. Trudno nie przyklasnąć tej inicjatywie, zwłaszcza że wiadomości w nim zamieszczone spełniają wszystkie warunki dobrych opracowań popularno-